

ผลกระทบต่อนิติเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์

The Impact on People's Rights and Freedoms in Communication Through Computer Networks

ณัฐวัฒน์ จิระเสรีรัตน์¹, สุขสมัย สุทธิบัติ², อุทัย อาทิวะ³,
และ ไพจิตร สวัสดิ์สาร⁴

Natawat Jiraserirat¹, Suksmai Sutthibodee², Uthai Artivetch³,
And Paijit Savasdisara⁴

Received: July 14, 2025

Revised: October 7, 2025

Accepted: December 2, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบกรอบแนวคิดทางกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ วิเคราะห์ข้อจำกัดและผลกระทบของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ต่อเสรีภาพในการสื่อสาร และศึกษาความได้สัดส่วนระหว่างการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายไทยในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ผลการวิจัยพบว่า กรอบแนวคิดทางกฎหมายของไทยและต่างประเทศมีความแตกต่างในการคุ้มครองเสรีภาพในการสื่อสาร มาตรา 14 มีถ้อยคำคลุมเครือ เช่น “ข้อมูลอันเป็นเท็จ” ทำให้เปิดช่องให้รัฐใช้ดุลพินิจได้กว้างโดยไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุล ขณะที่กฎหมายของสหรัฐอเมริกา สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี และราชอาณาจักรญี่ปุ่นใช้หลักความได้สัดส่วนพร้อมระบบศาลที่ตรวจสอบอำนาจรัฐ กฎหมายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมอาชญากรรมทางไซเบอร์ แต่กลับถูกใช้ในลักษณะจำกัดเสรีภาพของประชาชน การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และการบังคับใช้กฎหมายยังขาดดุลยภาพแม้รัฐมีสิทธิในการจำกัดเสรีภาพเพื่อความมั่นคงแต่ใช้อำนาจมากเกินไปขอบเขตกฎหมายในหลายกรณี ดังนั้น ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ให้ชัดเจนมากขึ้นโดยเฉพาะเรื่องขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่กำหนดให้การเข้าถึงข้อมูลของประชาชนต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน เพื่อลดความเสี่ยงในการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของประชาชน พิจารณาใช้มาตรการทางเลือกแทนโทษทางอาญา การปรับหรือการ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

LL.D. Candidate, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University Email: natawatjiraserirat@gmail.com

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

³ อดีตรองอัยการสูงสุด สำนักงานอัยการสูงสุด, Former Deputy Attorney General, Office of the Attorney General

⁴ ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลอุทธรณ์ภาค 7 ศาลอุทธรณ์ภาค 7, Senior Justice of the Court of Appeal, Region VII, The Court of Appeal, Region VII

คุ้มครองสิทธิ สำหรับกรณีความผิดไม่ร้ายแรงต่อความมั่นคงของรัฐ และเสริมสร้างกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลการบังคับใช้กฎหมายว่ามีการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือไม่

คำสำคัญ: เสรีภาพในการสื่อสาร, ระบบคอมพิวเตอร์, หลักความได้สัดส่วน

Abstract

This research aims to study and compare the legal frameworks of Thailand and other countries regarding the freedom of people in communicating via computer systems, analyze the limitations and impacts of the Computer-Related Crime Act (No. 2) B.E. 2560 on freedom of communication, and study the proportionality between the enforcement of the law and the protection of the freedom of people under Thai law regarding communication via computer systems. The research results show that the legal frameworks of Thailand and other countries differ in protecting freedom of communication. Section 14 contains ambiguous words such as “false information”, which leaves the state with wide discretion without a check and balance body. Meanwhile, the laws of the United States, the Federal Republic of Germany, and the Kingdom of Japan use the principle of proportionality with a court system that checks the state’s power. This law aims to control cybercrime, but it is used to limit people’s freedom of expression, political expression, and law enforcement lacks balance. Although the state has the right to limit freedom for security, it has used its power beyond the scope of the law in many cases. Therefore, the Computer-Related Crime Act should be amended to be clearer, especially regarding the scope of officials’ powers, and to stipulate that access to people’s data must be authorized by the court in order to reduce the risk of violating people’s privacy rights. Consider using alternative measures instead of criminal punishment, fines, or probation. For cases of non-serious offenses against state security and to strengthen the mechanism for checking and balancing law enforcement to determine whether there is a violation of people’s rights and freedoms.

Keywords: Freedom of Communication, Computer Systems, Principle of Proportionality

บทนำ

ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศกลายเป็นเครื่องมือหลักของการสื่อสารและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การรับรู้ของประชาชนต่อสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกได้พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประชาชนจำนวนมากหันมาใช้พื้นที่ออนไลน์เป็นเวทีในการวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นทางการเมือง และเรียกร้องสิทธิของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้การควบคุมข้อมูลข่าวสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์

กลายเป็นเรื่องละเอียดอ่อนโดยเฉพาะในประเทศที่ยังมีข้อจำกัดทางเสรีภาพ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ยิ่งตอกย้ำปัญหานี้ โดยเฉพาะการบัญญัติมาตรา 18 และมาตรา 20 ที่เปิดช่องให้รัฐสามารถเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลและสั่งปิดเนื้อหาออนไลน์โดยไม่ผ่านกระบวนการทางศาล ซึ่งเป็นการขยายอำนาจรัฐเหนือข้อมูลของประชาชนอย่างไม่มีการถ่วงดุล แม้กฎหมายจะมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไซเบอร์ แต่การบัญญัติมาตรา 14 กลับพบว่ามีประเด็นปัญหา ดังนี้ (1) ปัญหากรอบแนวคิดทางกฎหมายประเทศไทยกับต่างประเทศในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นปัญหาดังเดิมที่มีมาตั้งแต่พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และต่อเนื่องมาถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 โดยยังคงมาตรา 14 ที่คลุมเครือและเปิดโอกาสให้ใช้กฎหมายดำเนินคดีต่อประชาชนที่โพสต์เนื้อหาออนไลน์ และมีการเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับ “ข้อมูลเท็จที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ” ซึ่งสามารถตีความได้กว้างและใช้เพื่อปิดกั้นเนื้อหาทางการเมืองหรือข้อมูลที่รัฐบาลไม่พึงพอใจ เมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างกรอบแนวคิดทางกฎหมายของไทยและต่างประเทศ จะพบว่าหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป เน้นการคุ้มครองสิทธิพลเมืองและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นควบคู่กับการรักษาความมั่นคงของรัฐ (2) ปัญหาข้อจำกัดและผลกระทบของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งข้อเท็จจริงที่ปรากฏ คือ ตามมาตรา 14 (1) และ (2) กฎหมายเขียนค่อนข้างกว้าง ไม่เจาะจงและสามารถตีความได้หลากหลาย เปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจดุลพินิจเข้ามาตัดสินว่าอะไรคือข้อ “มุลปโลมหรือเท็จ” และสิ่งใดที่ “น่าจะเกิดความเสียหาย” การใช้กฎหมายที่มีโทษรุนแรงเกินไปและมีการตีความที่กว้างขวาง ส่งผลให้เกิดการฟ้องปิดปากซึ่งตามมาด้วยการบังคับใช้กฎหมายอาญาเพื่อ เช่น คดีของนายพริษฐ์ ชิวารักษ์ หรือเพนกวิน ที่ถูกดำเนินคดีจากการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามมาตรา 14 (1) โดยไม่มีการพิสูจน์ความเสียหายอย่างแท้จริงหรือกรณีที่มีการฟ้องร้องนักวิชาการจัดการโควิด-19 ของรัฐบาล แม้ภายหลังศาลจะยกฟ้องก็ชี้ให้เห็นถึงผลของการฟ้องปิดปาก (SLAPP) ซึ่งทำให้ประชาชนหวาดกลัวและหลีกเลี่ยงการแสดงออกทางการเมือง (คันธิดา ฉายาวงศ์, 2566) แม้กฎหมายจะกำหนดไว้เพื่อคุ้มครองสังคมโดยรวมแต่ในทางปฏิบัติกลับถูกนำมาใช้ในลักษณะควบคุมเสรีภาพของสื่อและประชาชน การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและสื่อมวลชน ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์หากยังทำให้รัฐสามารถควบคุมข้อมูลข่าวสารได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีมาตรการตรวจสอบจากองค์กรอิสระย่อมทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความหวาดกลัว ประชาชนอาจต้องเซ็นเซอร์ตัวเอง และหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือประเด็นสังคมที่ละเอียดอ่อนเพราะเกรงว่าจะถูกดำเนินคดี และ (3) ปัญหาความได้สัดส่วนระหว่างการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายไทยในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ที่พบว่า การบังคับใช้กฎหมายในลักษณะนี้ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์อย่างแท้จริง แต่กลับถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมประชาชนการแสดงความคิดเห็นและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนโดยการบังคับใช้กฎหมายร่วมกับกฎหมายความมั่นคงอื่น ๆ ในช่วงรัฐบาล คสช.

เช่น อติโตโฆษกพรรคอนาคตใหม่ที่ถูกดำเนินคดีตามมาตรา 14 (1) จากการวิจารณ์รัฐบาลผ่านโพสต์สาธารณะบนทวิตเตอร์ แม้จะเป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตย แต่กลับถูกกล่าวหาว่าเผยแพร่ข้อมูลเท็จ โดยศาลในเวลาต่อมาได้มีคำพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากเห็นว่าเป็นการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ มิใช่การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชน หรือกรณีนักเคลื่อนไหวจากกลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์ฯ ที่ถูกกล่าวหาว่าละเมิดพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์จากการโพสต์ข้อความวิจารณ์กองทัพและรัฐบาล ผลสุดท้ายศาลพิเคราะห์ว่าไม่ได้เข้าข่ายการนำเข้าสู่ข้อมูลเท็จที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนจึงยกฟ้อง และกรณีผู้ช่วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยศรีวิไลย์ ซึ่งถูกฟ้องตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์จากการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความไม่โปร่งใสของข้าราชการบางกลุ่มแม้จะเป็นการตรวจสอบภาครัฐตามสิทธิเสรีภาพ แต่กลับถูกกล่าวหาในลักษณะเป็นภัยความมั่นคง คดีความข้างต้นถูกดำเนินคดีภายใต้มาตรา 14 (1) มีการฟ้องให้รับโทษสูงสุดคือจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท แม้พฤติกรรมจะเป็นเพียงการแสดงความคิดเห็น เช่น การวิจารณ์รัฐบาล แชร์ข่าวหรือโพสต์เชิงเสียดสีเท่านั้น ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทบทวนและแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการรักษาความมั่นคงของชาติและการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบแนวคิดทางกฎหมายประเทศไทยกับต่างประเทศในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์
2. เพื่อศึกษาปัญหาข้อจำกัดและผลกระทบบทบัญญัติมาตรา 14 (1) (2) (3) ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ต่อนิติสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์
3. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบความได้สัดส่วนระหว่างการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายไทยในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ สิทธิและเสรีภาพตามหลักการสิทธิมนุษยชนว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ เสรีภาพในการสื่อสารตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หลักการใช้ดุลยพินิจของรัฐ หลักนิติธรรม หลักความได้สัดส่วน อนุสัญญาว่าด้วยอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์แห่งสหภาพยุโรป (Convention on Cybercrime 2001) พระราชบัญญัติว่าด้วยความมั่นคงทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (German IT Security Law) ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พระราชบัญญัติการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยไม่ได้รับอนุญาต พ.ศ. 2542 (Unauthorized Computer Access Law 1999, Amendment Act No. 28 of 2013) ของราชอาณาจักรญี่ปุ่น พระราชบัญญัติการฉ้อโกงและการใช้คอมพิวเตอร์ในทางที่ผิด ค.ศ. 1986 (Computer Fraud and Abuse Act 1986--CFAA) ของสหรัฐอเมริกา แนวปฏิบัติว่าด้วยการใช้บริการอินเทอร์เน็ต พ.ศ. 2540 (Internet Code of Practice 1997) ของสาธารณรัฐสิงคโปร์ พระราชบัญญัติว่าด้วยอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2540

(Computer Crimes Act 1997) และพระราชบัญญัติว่าด้วยการยุยงปลุกปั่น พ.ศ. 2491 (The Seditious Act 1948) ของสหพันธรัฐมาเลเซีย พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อมูลข่าวสารและธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2551 (Information and Electronic Transactions Law--ITE Law 2008) และพระราชบัญญัติลามกอนาจาร พ.ศ. 2551 (The Pornography Act 2008) ของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ของประเทศไทย ทั้งนี้ เพื่อนำแนวคิดและหลักกฎหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดทางกฎหมายประเทศไทยกับต่างประเทศในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ วิเคราะห์ปัญหาข้อจำกัดและผลกระทบบทบัญญัติมาตรา 14 (1) (2) (3) ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์เปรียบเทียบความได้สัดส่วนระหว่างการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายไทยในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยคัดเลือกจากบุคคลที่มีคุณสมบัติและประสบการณ์ตรงในประเด็นที่ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความลึกและครอบคลุม แบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก รวมจำนวนทั้งสิ้น 20 คน ประกอบด้วย (1) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (key stakeholders) ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร พนักงานอัยการ ผู้พิพากษาและข้าราชการระดับนโยบายในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายคอมพิวเตอร์ จำนวน 7 คน (2) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขั้นพื้นฐาน (primary stakeholders) ได้แก่ ประชาชนทั่วไปผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต นักข่าวออนไลน์ สื่อมวลชนและผู้ประกอบการในสื่อดิจิทัล ที่ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมาย จำนวน 3 คน (3) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขั้นรอง (secondary stakeholders) ได้แก่ นักวิชาการด้านกฎหมาย นักสิทธิมนุษยชน นักกิจกรรมทางสังคม และผู้แทนจากองค์กรภาคประชาสังคม เช่น โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน (iLaw) ที่สามารถให้ความเห็นเชิงนโยบายและทฤษฎีได้อย่างลึกซึ้ง จำนวน 11 คน

ระเบียบวิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีการดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ดังที่ได้กล่าวไว้ในขอบเขตของการวิจัย เพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์หาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระดับสากล

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) ผู้วิจัยนำผลการวิจัยเอกสารซึ่งเป็นประเด็นปัญหา มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 20 คน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาสร้างเป็นมาตรการทางกฎหมายในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ต่อไป

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การตีความกฎหมาย (legal interpretation) และการวิเคราะห์แก่นสาร (thematic analysis)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สามารถเสนอแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระดับสากล

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องผลกระทบต่อนิติสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดด้วยสิทธิและเสรีภาพแบบสัมบูรณ์ ซึ่งเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่สามารถถูกละเมิดหรือจำกัดได้ รวมถึงสิทธิและความเสมอภาคในการดำเนินชีวิต การแสดงความเห็น และเสรีภาพการแสดงออก การรับรู้และเข้าถึงข้อมูล (วีระ โลจายะ, 2539; สมยศ เชื้อไทย, 2553) และสิทธิและเสรีภาพแบบสัมพัทธ์ ซึ่งเป็นสิทธิที่มีการจำกัดหรือข้อบังคับบางประการเป็นสิทธิและเสรีภาพที่อาจตรากฎหมายมาจำกัดได้และอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขหรือสถานการณ์ เช่น เสรีภาพในการแสดงออก แม้ว่าโดยทั่วไปแล้วบุคคลมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก แต่การแสดงออกบางรูปแบบอาจถูกจำกัด เช่น คำพูดแสดงความเกลียดชังหรือคำพูดที่ยุยงให้เกิดความรุนแรง (Justia, 1969) หลักการใช้ดุลยพินิจของรัฐที่เป็นแนวทางหรือแนวคิดพื้นฐานที่ควบคุมอำนาจของหน่วยงานของรัฐในการตัดสินใจและใช้วิจารณ์ญาณภายในขอบเขตความรับผิดชอบที่กำหนด เพื่อให้มั่นใจว่าการใช้ดุลยพินิจของรัฐ เช่น รัฐบาล คณะกรรมการกลั่นกรองข้อมูลคอมพิวเตอร์ สอดคล้องกับ (1) หลักนิติธรรม ที่รัฐบาลต้องดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมายและข้อบังคับที่จัดตั้งขึ้น เพื่อให้มั่นใจว่าการกระทำของตนถูกต้องตามกฎหมายและสอดคล้องกับบรรทัดฐานทางกฎหมาย (2) หลักความรับผิดชอบ ที่ดุลยพินิจของรัฐควรใช้อย่างโปร่งใสโดยมีกลไกเพื่อให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจรับผิดชอบต่อการกระทำและการตัดสินใจของตน (3) หลักความได้สัดส่วน ที่การแทรกแซงของรัฐบาลควรเป็นสัดส่วนกับวัตถุประสงค์ที่พวกเขาแสวงหาเพื่อให้บรรลุ โดยสร้างสมดุลระหว่างความจำเป็นในการดำเนินการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อนิติสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล (4) หลักการตัดสินใจโดยรัฐควรอยู่บนพื้นฐานของการให้เหตุผลและหลักฐานที่ถูกต้อง มากกว่าการพิจารณาตามอำเภอใจหรือตามอำเภอใจ (5) หลักประโยชน์สาธารณะ ดุลยพินิจของรัฐควรใช้เพื่อประโยชน์สูงสุดของสาธารณะ โดยให้ความสำคัญกับสวัสดิการและสิทธิของพลเมือง (6) หลักการเคารพสิทธิมนุษยชน รัฐบาลต้องเคารพและสนับสนุนสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของบุคคล เพื่อให้มั่นใจว่าการกระทำของพวกเขาจะไม่ละเมิดสิทธิเหล่านี้ (7) หลักการไม่เลือกปฏิบัติ ควรใช้ดุลยพินิจของรัฐโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ โดยปฏิบัติต่อบุคคลและกลุ่มทั้งหมดอย่างเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย (8) หลักกระบวนการตัดสินใจที่เป็นธรรม กระบวนการตัดสินใจควรยุติธรรมและเป็นกลาง โดยเปิดโอกาสให้ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้มีส่วนร่วมและนำเสนอความคิดเห็นของตน (9) หลักความยืดหยุ่น ในขณะที่ยึดมั่นในหลักการและกรอบกฎหมายที่กำหนดไว้ ดุลยพินิจของรัฐควรอนุญาตให้มีความยืดหยุ่นในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและความท้าทายที่เกิดขึ้นใหม่ (10) หลักความสม่ำเสมอ ที่การกระทำของรัฐบาลควรสอดคล้องกันเมื่อเวลาผ่านไปและในกรณีที่เกี่ยวข้องกัน ส่งเสริมความสามารถในการคาดการณ์และความเป็นธรรมในการตัดสินใจ (เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล, 2553; บรรเจิด สิงคะเนติ, 2558; Chen, 2017; Smith, 2018; Smith & Johnson, 2020) และสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ วรเจตน์ ภาคีรัตน์ (2543), ศิลป์ฟ้า ต้นศราวุธ และโทบี เมนเดล (2553), สาวตรี สุขศรี, ศิริพล กุศลศิลป์ และวุฒิ อรพิณยิ่งยงพัฒนา (2555), Palatino (2012), Reang (2014) และ Human Right Watch (2016)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาและเปรียบเทียบแนวคิดทางกฎหมายประเทศไทยกับต่างประเทศในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ พบว่า การเปรียบเทียบแนวคิดทางกฎหมายของประเทศไทยกับต่างประเทศในประเด็นสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางและฐานคิดที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยประเทศไทยให้ความสำคัญกับการรักษาความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมของประชาชนเป็นหลัก กฎหมายสำคัญอย่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ให้อำนาจรัฐในการดำเนินคดีกับข้อมูลที่ถูกมองว่าเป็น “เท็จ” หรือ “บิดเบือน” แม้ในบางกรณีอาจขาดหลักฐานความเสียหายโดยตรง และไม่มีการตรวจสอบจากฝ่ายตุลาการที่เพียงพอ ในทางตรงกันข้ามสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ยึดถือสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเป็นสิทธิธรรมชาติ โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 การแทรกแซงของรัฐจะกระทำได้อีกเมื่อมีเหตุผลตามหลักความจำเป็นและได้สัดส่วนเท่านั้น ขณะที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และราชอาณาจักรญี่ปุ่นแม้จะอยู่ในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (civil law) ก็ยังวางโครงสร้างทางกฎหมายที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างเสรีภาพของประชาชนกับความมั่นคง โดยมีศาลเป็นกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐอย่างชัดเจน ในทางกลับกัน กฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย มีจุดร่วมสำคัญคือการถือว่าสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็น “สิทธิสัมพัทธ์” ที่รัฐสามารถจำกัดได้เพื่อความมั่นคง ศีลธรรม หรือเอกภาพของชาติ อย่างไรก็ตาม แนวคิดเบื้องหลังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สิงคโปร์ยึดแนวทางอำนาจนิยมที่เน้นการควบคุมเพื่อเสถียรภาพของรัฐในสังคมพหุวัฒนธรรม (Chester Tan, 2022) สหพันธรัฐมาเลเซียผสมผสานหลัก Common Law กับกฎหมายอิสลาม จึงให้น้ำหนักต่อศาสนาและสถาบันกษัตริย์ในการจำกัดสิทธิ ส่วนอินโดนีเซียมีฐานกฎหมายมาจากเนเธอร์แลนด์ แต่เน้นจารีตและศาสนาโดยเฉพาะใน ITE Law ที่ใช้จำกัดเนื้อหาออนไลน์อย่างกว้างขวาง (Freedom House, 2022) แม้ทั้งสามประเทศจะเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) แต่ในทางปฏิบัติกลับมีการตีความและบังคับใช้ที่จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมากกว่ามาตรฐานสากล

ตาราง 1 เปรียบเทียบกรอบแนวคิดทางกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ

ประเทศ	ระบบกฎหมาย	แนวคิดหลัก	จุดเด่น	ข้อจำกัด
ไทย	Civil law	ความมั่นคงของรัฐ ศีลธรรม	รับรองสิทธิใน รัฐธรรมนูญ	การตีความกฎหมายกว้าง ขาดกลไกถ่วงดุลที่ชัดเจน
สหรัฐอเมริกา	Common law	เสรีนิยมคลาสสิก	ปกป้องเสรีภาพ	ใช้ CFAA ควบคุมไซเบอร์ อาจกระทบสิทธิบางกรณี
เยอรมนี	Civil law	รัฐธรรมนูญนิยม หลักความได้ สัดส่วน	ตรวจสอบผ่านศาล อย่างเข้มงวด	เข้มงวดด้านเนื้อหาบาง ประเภทเพื่อปกป้องสังคม

ประเทศ	ระบบ กฎหมาย	แนวคิดหลัก	จุดเด่น	ข้อจำกัด
ญี่ปุ่น	Civil law	ความกลมกลืน ของสังคม ความ สงบเรียบร้อย	คุ้มครองสิทธิแต่ ควบคุมอย่างรัดกุม	เน้นความมั่นคงมากกว่า เสรีภาพในบางกรณี
สิงคโปร์	Common law	อำนาจนิยมแบบ ปฏิบัตินิยม	ควบคุมความขัดแย้ง ทางวัฒนธรรม	เซ็นเซอร์และควบคุม ข้อมูลออนไลน์มากเกินไป
มาเลเซีย	Common law	กฎหมายศาสนา ความมั่นคงของรัฐ	ปกป้องศาสนาและ สถาบัน	ใช้กฎหมายจำกัดความคิด และความคิดเห็นทางการเมือง
อินโดนีเซีย	Civil law	ศาสนา ศีลธรรม เอกภาพของชาติ	ปกป้องศาสนาใน สังคมพหุวัฒนธรรม	ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ทางการเมืองละเมิด เสรีภาพ

การรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์เป็นสิ่งจำเป็นแนวทางของประเทศไทยในการกำกับดูแลเนื้อหาบนโลกออนไลน์มีทั้งข้อดีและข้อเสียที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ ในด้านบวก ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามาตรการที่เข้มงวดมีบทบาทสำคัญในการรักษาความมั่นคงของชาติและป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ อย่างไรก็ตาม คำถามที่สำคัญคือขอบเขตและวิธีการของมาตรการเหล่านี้ควรเป็นอย่างไรเพื่อไม่ให้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป แม้การควบคุมข้อมูลเท็จเป็นสิ่งจำเป็นในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลสามารถแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว แต่การใช้กฎหมายที่ตีความได้กว้างที่ให้อำนาจรัฐสามารถควบคุมหรือสั่งปิดกั้นเนื้อหาโดยอ้างเหตุผลด้านความมั่นคงโดยไม่มี การตรวจสอบอาจส่งผลให้เกิดการละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แม้จะเป็นการแสดงความเห็นโดยสุจริตก็ตาม ปัญหาอีกประการหนึ่งของประเทศไทย คือ ขาดกลไกการกำกับดูแลที่เป็นอิสระ การให้อำนาจรัฐอย่างกว้างขวางโดยไม่มีการตรวจสอบจากภาคประชาสังคมและหน่วยงานอิสระ ทำให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย และอาจกระทบต่อบรรยากาศการลงทุนในภาคเศรษฐกิจดิจิทัล

สรุปสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารขึ้นอยู่กับกรอบแนวคิด “สิทธิสัมบูรณ์-สิทธิสัมพัทธ์” โดยสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนียึดถือสิทธิสัมบูรณ์ (absolute rights) ที่การแสดงความคิดเห็นได้รับการคุ้มครองอย่างเข้มงวด รัฐจะจำกัดสิทธิได้เฉพาะเมื่อมีเหตุผลจำเป็นตามหลักความได้สัดส่วนและผ่านการกลั่นกรองของศาล กฎหมายของสหรัฐอเมริกา และกฎหมาย IT Security Law ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่มุ่งควบคุมอาชญากรรมไซเบอร์โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพ ในทางตรงกันข้าม สาธารณรัฐสิงคโปร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ถือสิทธิสัมพัทธ์ (relative rights) รัฐมีอำนาจจำกัดสิทธิในการแสดงออกเพื่อความมั่นคง ศีลธรรม หรือความสงบเรียบร้อยโดยไม่ต้องผ่านกลไกตรวจสอบที่เป็นอิสระ ประเทศไทยเองมีแนวทางใกล้เคียงกับสิทธิสัมพัทธ์โดยรัฐมีอำนาจควบคุมเนื้อหาผ่านกฎหมายซึ่งถูกวิจารณ์ว่าขาดความชัดเจนและกลไกถ่วงดุล เสี่ยงต่อการละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

2. ผลการศึกษาปัญหาข้อจำกัดและผลกระทบบทบัญญัติมาตรา 14 (1) (2) (3) ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560 ต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ พบว่า กฎหมายดังกล่าวมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการที่เปิดช่องให้เกิดการตีความอย่างคลุมเครือและนำไปสู่การละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ ดังนี้

1) การใช้ถ้อยคำในกฎหมายที่มีลักษณะกว้างและคลุมเครือ เช่น คำว่า “ข้อมูลเท็จ” หรือ “ข้อมูลที่นำจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชน” ซึ่งปรากฏในมาตรา 14 วรรคหนึ่งของกฎหมายฉบับดังกล่าว ถ้อยคำเหล่านี้ไม่มีการนิยามไว้อย่างชัดเจนส่งผลให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถใช้ดุลพินิจตีความได้ตามความเข้าใจเฉพาะตนโดยไม่มีการอบกฎหมายที่รัดกุมควบคุมแนวทางการใช้ ซึ่งแตกต่างจากหลักกฎหมายอาญาที่ควรมีความชัดเจนแน่นอน

2) การที่กฎหมายฉบับนี้ขาดกฎหมายลำดับรอง เช่น กฎกระทรวง ระเบียบ หรือคำอธิบายแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการบังคับใช้ ซึ่งควรจะมีหน้าที่กำหนดขอบเขตการใช้ดุลพินิจ การวินิจฉัยข้อเท็จจริง และหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าการกระทำใดเข้าข่ายความผิดตามกฎหมาย หากไม่มีแนวทางดังกล่าว เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายย่อมสามารถตัดสินได้ตามวิจารณญาณของตนเองโดยขาดกลไกตรวจสอบและกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ ผลที่ตามมาคือการใช้ดุลพินิจอย่างไม่มีหลักประกันว่าจะเป็นธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหาตามหลักนิติธรรม

3) การบังคับใช้กฎหมายที่ปราศจากคู่มือหรือแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ทำให้เกิดการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นระบบ และอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองได้โดยง่าย โดยเฉพาะเมื่อเจ้าหน้าที่รัฐสามารถดำเนินคดีต่อประชาชนที่แสดงความคิดเห็นอย่างสุจริตหรือแสดงออกทางการเมืองที่แตกต่างจากรัฐ ความไม่ชัดเจนในข้อกฎหมายจึงกลายเป็นช่องว่างที่ทำให้กฎหมายกลายเป็นกลไกควบคุมประชาชนแทนที่จะเป็นกลไกคุ้มครองสิทธิของพวกเขา ผลกระทบที่ตามมาอย่างชัดเจนคือภาวะเซ็นเซอร์ตนเองที่เกิดขึ้นในวงกว้าง โดยเฉพาะในหมู่ประชาชน นักกิจกรรม นักวิชาการ และสื่อมวลชน ซึ่งเริ่มหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐ นโยบาย หรือประเด็นสาธารณะที่อาจสุ่มเสี่ยงต่อการถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย แม้จะเป็นการแสดงความเห็นอย่างสุจริตและอยู่ในกรอบของสิทธิตามรัฐธรรมนูญก็ตาม ซึ่งมีผลกระทบต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการตรวจสอบอำนาจรัฐและลดทอนพลังของระบอบประชาธิปไตยในระยะยาว

4) การเกิดขึ้นของการฟ้องปิดปาก ซึ่งเป็นการดำเนินคดีทางกฎหมายกับผู้แสดงความคิดเห็นที่มีลักษณะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์รัฐหรือเปิดเผยข้อมูลที่รัฐไม่พึงประสงค์ โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการข่มขู่หรือปิดปากไม่ให้ผู้คนกล้าแสดงออก ผลของการฟ้องคดีเช่นนี้ไม่ได้อยู่ที่ผลของคดีในชั้นศาล หากแต่เป็นภาระที่ผู้ถูกฟ้องต้องเผชิญระหว่างกระบวนการ เช่น ค่าใช้จ่าย ทรัพยากร เวลา และความเครียดทางจิตใจ การใช้กฎหมายลักษณะนี้จึงเป็นการกลั่นแกล้งสิทธิในการแสดงความคิดเห็นโดยทางอ้อม ซึ่งส่งผลเสียต่อบรรยากาศแห่งการใช้สิทธิเสรีภาพอย่างชัดเจน กฎหมายฉบับนี้แม้จะมีเจตนารมณ์เพื่อควบคุมอาชญากรรมทางไซเบอร์ แต่ในทางปฏิบัติกลับกลายเป็นเครื่องมือที่เปิดช่องให้รัฐใช้อำนาจควบคุมการสื่อสารของประชาชนอย่างกว้างขวางโดยขาดกลไกถ่วงดุลที่เหมาะสม

3. ผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบความได้สัดส่วนระหว่างการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายไทยในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ พบว่า การบังคับใช้กฎหมายตามบทบัญญัติดังกล่าวในทางปฏิบัติ ยังไม่ผ่านเกณฑ์ของหลักความได้สัดส่วนที่เป็นมาตรฐานสำคัญตามหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชนสากล ซึ่งตามหลักหลักความได้สัดส่วนเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) หลักความเหมาะสมซึ่งหมายถึงว่ามาตรการทางกฎหมายที่นำมาใช้นั้นต้องสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของรัฐได้อย่างแท้จริง (2) หลักความจำเป็นซึ่งหมายถึงว่าต้องไม่มีมาตรการอื่นใดที่มีประสิทธิภาพเท่ากันแต่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพน้อยกว่า และ (3) หลักความได้สัดส่วนในความหมายแคบ ซึ่งหมายถึงว่าผลกระทบต่อสิทธิที่เกิดขึ้นต้องไม่เกินสมควรเมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์สาธารณะที่รัฐพึงได้รับ

การบังคับใช้มาตรา 14 วรรคหนึ่งในหลายกรณี พบว่า ไม่ผ่านเกณฑ์ทั้งสาม ในประเด็น (1) ความเหมาะสม พบว่า มาตรการทางกฎหมายที่ใช้ไม่ได้มีประสิทธิภาพเพียงพอในการป้องกันอาชญากรรมทางไซเบอร์อย่างแท้จริง เนื่องจากหลายคดีที่เกิดขึ้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับภัยคุกคามร้ายแรงต่อสังคมหรือความมั่นคงของรัฐ แต่เป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง หรือการเผยแพร่ข้อมูลที่มีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์หน่วยงานของรัฐ ในขณะที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่าการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนตามองค์ประกอบของความผิด (2) ความจำเป็นการใช้โทษทางอาญา เช่น โทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับซึ่งเป็นบทลงโทษตามมาตรา 14 วรรคหนึ่ง มักถูกนำมาใช้กับกรณีที่มีได้ก่อให้เกิดอันตรายโดยตรงหรือไม่มีหลักฐานความเสียหายที่เป็นรูปธรรม จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นมาตรการที่จำเป็นในระดับที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การเลือกใช้โทษรุนแรงในกรณีที่มีโทษอาชญากรรมร้ายแรงสะท้อนให้เห็นถึงการขาดทางเลือกที่เหมาะสมยิ่งกว่าซึ่งควรพิจารณาเป็นลำดับแรกตามหลักความจำเป็น (3) ความได้สัดส่วนในความหมายแคบ พบว่า การบังคับใช้มาตรา 14 วรรคหนึ่งในหลายกรณีมีลักษณะเกินกว่าเหตุ เมื่อพิจารณาจากลักษณะการกระทำที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณะอย่างแท้จริง เช่น การโพสต์ข้อความบนสื่อสังคมออนไลน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ส่วนตัว การวิพากษ์นโยบายรัฐ หรือการแสดงออกทางการเมืองโดยสันติ ซึ่งในหลายกรณี ศาลภายหลังได้วินิจฉัยให้ยกฟ้องเนื่องจากไม่ปรากฏว่าการกระทำของจำเลยเข้าข่ายเป็นภัยสาธารณะ แต่จำเลยต้องเผชิญกับกระบวนการทางกฎหมายที่ยืดเยื้อและบทลงโทษที่รุนแรง สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมตามเกณฑ์ของหลักสัดส่วนในความหมายแคบ

ลักษณะการใช้กฎหมายเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่เรียกว่า กฎหมายอาญาเพื่อ ซึ่งหมายถึงการบัญญัติให้พฤติกรรมที่ไม่จำเป็นต้องเป็นอาชญากรรมกลายเป็นความผิดทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์รัฐ หรือการเรียกร้องสิทธิพลเมือง การกำหนดให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดที่มีโทษรุนแรงทางอาญาโดยไม่มีการประเมินความได้สัดส่วนอย่างเข้มงวดถือเป็นการขยายอำนาจรัฐเกินสมควร และขัดกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญซึ่งรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการแสดงออกโดยสุจริต นอกจากนี้การบังคับใช้มาตรา 14 วรรคหนึ่งยังอาจนำไปสู่การละเมิดพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะมาตรา 19 กติการหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) ซึ่งรับรองสิทธิในการมีความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง และเสรีภาพในการแสดงออก รวมถึงสิทธิในการแสวงหา รับ และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน การใช้มาตรการทางกฎหมายที่มีลักษณะเกินความจำเป็นหรือไม่เหมาะสมกับสภาพของ

การกระทำ อาจเข้าข่ายการละเมิดสิทธิเหล่านี้ตามหลักสิทธิมนุษยชนสากล ในภาพรวมการประเมินการบังคับใช้มาตรา 14 วรรคหนึ่งของพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ตามหลักความได้สัดส่วน พบว่า ขาดความสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การใช้โทษทางอาญาในกรณีที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายอย่างแท้จริง การไม่สามารถพิสูจน์ความเสียหายที่เป็นรูปธรรม และการไม่ผ่านเกณฑ์ของความเหมาะสม ความจำเป็น และความได้สัดส่วนในความหมายแคบ สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมายไทยที่ยังไม่สามารถสร้างดุลยภาพระหว่างอำนาจรัฐกับสิทธิของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. กำหนดให้การเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน

1.1 เพื่อให้การเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนโดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวอย่างแท้จริง ควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 โดยกำหนดเงื่อนไขว่า การที่พนักงานเจ้าหน้าที่จะเข้าถึงข้อมูลที่สามารถระบุตัวตนของบุคคลได้ ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนทุกครั้ง ยกเว้นกรณีมีเหตุฉุกเฉินที่อาจกระทบต่อความมั่นคงหรือชีวิตของบุคคล ซึ่งต้องมีการรายงานต่อศาลภายหลังทันทีภายในระยะเวลาที่กำหนด การกำหนดเช่นนี้จะช่วยป้องกันการใช้อำนาจรัฐเกินขอบเขต และสร้างกลไกถ่วงดุลอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 เพื่อความชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ควรเพิ่มเติมนิยามของคำว่า “ข้อมูลส่วนบุคคล” ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 โดยให้หมายถึง “ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลธรรมดาซึ่งทำให้สามารถระบุตัวตนของบุคคลนั้นได้ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม” การเพิ่มเติมดังกล่าวจะช่วยให้การตีความกฎหมายเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับมาตรฐานสากล และลดความคลุมเครือที่อาจเปิดช่องให้เกิดการละเมิดสิทธิเสรีภาพโดยมิชอบ

1.3 เพื่อให้การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรบัญญัติเพิ่มบทลงโทษสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่มีคำสั่งศาลหรือโดยมิชอบไว้ในพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้ เช่น กำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 300,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ การกำหนดบทลงโทษนี้จะเป็นการส่งเสริมความรับผิดชอบในการใช้อำนาจรัฐอย่างถูกต้อง และยับยั้งการใช้อำนาจละเมิดสิทธิของประชาชน อันเป็นหลักประกันสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2. บัญญัตินิยามของคำว่า “ข้อมูลเท็จ” เพื่อให้การใช้กฎหมายมีความชัดเจน เป็นธรรม และจำกัดขอบเขตอำนาจรัฐไม่ให้แทรกแซงสิทธิเสรีภาพโดยไม่สมควร ควรมุ่งเน้นไปที่การบัญญัตินิยามของคำว่า “ข้อมูลเท็จ” ให้ชัดเจนในมาตรา 3 ซึ่งเป็นมาตราที่กำหนดคำจำกัดความของถ้อยคำสำคัญที่ใช้ตลอดทั้งกฎหมาย ปัจจุบัน กฎหมายดังกล่าวระบุความผิดเกี่ยวกับการนำเข้าสู่ข้อมูลเท็จไว้ในมาตรา 14 แต่ไม่ได้ให้คำนิยามคำว่า “ข้อมูลเท็จ” อย่างชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาในการตีความและนำไปใช้โดยเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งอาจกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนโดยไม่จำเป็น

3. **บัญญัติให้ศาลมีอำนาจดุลพินิจเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นคุมประพฤติ** เพื่อลดภาระของระบบยุติธรรมทางอาญา และส่งเสริมแนวทางการแก้ไขปัญหามุ่งเน้นการฟื้นฟูแทนการลงโทษที่รุนแรง ควรเพิ่มเติมมาตราใหม่ ในหมวดที่ว่าด้วย “บทกำหนดโทษ” หรือแทรกไว้หลังมาตรา 17/1 ซึ่งเป็นมาตราที่เพิ่มขึ้นใหม่ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับกลไกเปรียบเทียบความผิดซึ่งเป็นฐานของการใช้โทษทางเลือกหรืออีกทางเลือกหนึ่งคือบัญญัติมาตราใหม่เป็น “มาตรา 17/2” โดยเฉพาะเพื่อให้ครอบคลุมอำนาจศาลในการพิจารณาเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นคุมประพฤติได้อย่างชัดเจน

4. **กำหนดให้องค์กรตรวจสอบการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน** เพื่อจัดตั้งหรือกำหนดกลไกของ “องค์กรตรวจสอบอิสระ” หรือ “คณะกรรมการอิสระ” ที่มีหน้าที่รับเรื่องร้องเรียน ตรวจสอบข้อเท็จจริง และเสนอความเห็นหรือมาตรการทางกฎหมายต่อกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจละเมิดสิทธิประชาชน เช่น การเข้าถึงข้อมูลโดยมิชอบ การบิดเบือนข้อมูลเพื่อออกคำสั่ง หรือการสั่งปิดกั้นเนื้อหาโดยไม่ผ่านศาล กลไกเช่นนี้อาจอยู่ภายใต้สำนักนายกรัฐมนตรี หรือกำหนดให้เป็นองค์กรตามกฎหมายเฉพาะ ดังนั้น จึงควรบัญญัติมาตราใหม่ในหมวดที่ว่าด้วย “พนักงานเจ้าหน้าที่” หรือ “บททั่วไป” ของพระราชบัญญัติฯ นี้ เพื่อจัดตั้งองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเป็นทางการ โดยต้องมีอิสระจากฝ่ายบริหาร มีอำนาจเรียกพยานเอกสาร และสามารถรายงานผลการตรวจสอบต่อสาธารณะ เพื่อให้กฎหมายมีความโปร่งใส เป็นธรรม และสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล

เอกสารอ้างอิง

- คันธिरา ฉายาวงศ์. (2568). เสรีภาพสื่อกับกฎหมายดิจิทัล: ความท้าทายของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อกับการปรับตัวในอนาคต. *วารสารศาสตร์*, 18(1), 99-150.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2543). เงื่อนไขการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน: “มาตร” ในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 30(2), 184-194.
- วีระ โลจายะ. (2539). *เอกสารการสอนชุดกฎหมายมหาชนเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์.
- ศิลป์ฟ้า ต้นศรารุช และโทบี้ เมนเดล. (2553). *บทวิเคราะห์พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ 2550*. ศูนย์กฎหมายและประชาธิปไตย (Centre for Law and Democracy) องค์การสาธารณประโยชน์นานาชาติด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศแคนาดา.
- สมยศ เชื้อไทย. (2553). *คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สาวตรี สุขศรี, ศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ และอรพิน ยิ่งยงพัฒนา. (2555). *ผลกระทบจากพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และนโยบายของรัฐกับสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น*. โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน.

- เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล. (2553). *หลักนิติรัฐ หลักนิติธรรม*. กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Chen, L. (2017). Freedom of Speech and the Principle of Proportionality. *Journal of Constitutional Law*, 45(3), 120-135.
- Chester Tan. (2022). Free speech and public order in Singapore. *Asian Journal of Comparative Law*, 17(1), 88-105.
- Freedom House. (2022). *Freedom on the Net 2022-Indonesia*. Retrieved from <https://freedomhouse.org>
- Human Right Watch. (2016). *Thailand: Cyber Crime Act Tightens Internet Control*. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2016/12/21/thailand-cyber-crime-act-tightens-internet-control>
- Justia. (1969). *Brandenburg v. Ohio*, 395 U.S. 444 (1969). Retrieved from <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/395/444/>
- Palatino, M. (2012). Malaysia's new internet law. Retrieved from <https://thedi diplomat.com/2012/08/guilty-until-proven-innocent-malaysias-new-internet-law/>
- Reang, P. (2014). *Freedom of expression and right to information in Asian countries: A regional analysis of challenges, treats and opportunities*. London: Internews Europe.
- Smith, J. (2018). *Human rights and the rule of law: A comparative analysis*. Oxford University Press.
- Smith, J., & Johnson, A. (2020). Principles of state discretion: A legal and political perspective. *Journal of Political Science*, 15(2), 123-145.